

ZNAČAJ INOVACIJA ZA EKONOMSKI I DRUŠTVENI RAZVOJ ZEMALJA U TRANZICIJI

Pregledni članak

Olga Nestorović, email: olgica.n@yahoo.com

Dušan Aničić

Vesna Petrović

Univerzitet „Union – Nikola Tesla“ Fakultet za ekonomiju i finansije

Sažetak: U savremenim uslovima poslovanja inovacije predstavljaju značajan preduslov uspešnih poslovnih promena, kako bi se obezbedila održiva konkurentnost na domaćem i svetskom tržištu. U ovim zemljama ne postoje značajna finansijska ulaganja u istraživačko-razvojne aktivnosti, kao i u nauku, što predstavlja osnov za stvaranje novih znanja i inovacija. Postoje, takođe, i drugi limitirajući faktori koji sprečavaju inovativni razvoj privreda ovih zemalja. U uslovima kada promene sve više dobijaju na intenzitetu, ključni faktor konkurentnosti svake privrede postaje upravo inovativnost. Zemlje u razvoju moraju povećati sopstvene inovacione kapacitete u vidu stvaranja odgovarajuće strukture znanja, investiranja u razvoj novih tehnologija i obezbeđivanje drugih resursa kojima se podstiče razvoj inovacionog potencijala.

Ključne reči: inovacija, konkurentnost, znanje, nove tehnologije

THE IMPORTANCE OF INNOVATION FOR THE ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT OF COUNTRIES IN TRANSITION

Abstract: In modern business conditions, innovations are an important prerequisite for successful business changes, in order to ensure sustainable competitiveness in the domestic and global markets. In these countries, there are no significant financial investments in research and development activities, as well as in science, which is the basis for the creation of new knowledge and innovation. There are also other limiting factors that prevent the innovative development of the economies of these countries. In conditions when changes are gaining in intensity, they are crucial the factor of competitiveness of any economy becomes innovation. Developing countries must increase their own innovation capacities in the form of creating an appropriate knowledge structure, investing in the development of new technologies and providing other resources that encourage the development of innovation potential.

Keywords: innovation, competitiveness, knowledge, new technologies

1. Uvod

Savremena ekonomija koja je zasnovana na znanju, podstiče inovativnost, pa se u skladu sa tim može posmatrati i kao inovativna ekonomija, s obzirom na to da vreme u kome živimo karakterišu kontinuirane i dinamične promene. Inovacija se može shvatiti kao poseban tip pozitivnih promena koja je zasnovana na procesu primene novih ideja, radi postizanja boljih rezultata na nivou preduzeća ili na nivou privrede kao celine.

Inovacija postaje sve značajniji pojam, u ekonomiji koju karakteriše: ¹⁶³

- globalizacija,
- dominantnost znanja i potreba za kvalitetnim informacijama,
- brze tehnološke promene i kraći životni ciklus proizvoda.

U uslovima kada promene sve više dobijaju na intenzitetu, važan faktor konkurentnosti svake privrede postaje inovativnost. Inovacija je uspešna ukoliko obezbeđuje vrednost, tj. ako su koristi nakon njene realizacije veće u odnosu na sredstva investirana u njen razvoj. Najvažniji faktor razvoja inovacija je znanje. Današnja privreda sve više zavisi od znanja, informacija i posebnih veština, što utiče na povećanje udela visokotehnološke proizvodnje zasnovane na znanju. Sam proces inoviranja započinje otkrićem znanja koje se može iskoristiti kao nova, potencijalna tržišna potreba. Aktivnosti koje počivaju na novom znanju stimulišu pojavu novih vrsta inovacija i omogućavaju da se inovacioni proces prilagodi zahtevima razvoja društva koji je zasnovan na znanju. Većina zemalja u tranziciji nema u dovoljnoj meri razvijen naučno-tehnološki kapacitet koji podstiče stvaranje potrebnog znanja o inovacijama, pa samim tim ovakve zemlje uglavnom zavise od investicionih ulaganja razvijenijih zemalja¹⁶⁴

Slika 1. Linearni model inovacija

Izvor : Dajić, M. (2017). Uloga i značaj inovacija u razvoju privrede Srbije. Ekonomski signali: poslovni magazin, 12(1), 55-64.

2. Inovacije kao razvojni koncept preduzeća

Inovacije su potrebne svakom preduzeću, bez obzira na njegovu veličinu. Izabrana strategija trebalo bi da bude konzistentna sa vizijom i ciljevima preduzeća, organizacionom strukturom, raspoloživim resursima, kao i sa sredinom u kojoj preduzeće obavlja svoju poslovnu i širu društvenu misiju. Dobro odabrana strategija treba da omogući uspešno korišćenje i razvijanje potencijala preduzeća.¹⁶⁵

¹⁶³ [https://www.cris.uns.ac.rs/DownloadFileServlet/Disertacija161122685388025.pdf?controlNumber=\(BISIS\)117488&fileName=161122685388025.pdf&id=17450&source=NaRDuS&language=sr](https://www.cris.uns.ac.rs/DownloadFileServlet/Disertacija161122685388025.pdf?controlNumber=(BISIS)117488&fileName=161122685388025.pdf&id=17450&source=NaRDuS&language=sr) [pristup 15.11.2021.]

¹⁶⁴ Dajić, M. (2017). Uloga i značaj inovacija u razvoju privrede Srbije. Ekonomski signali: poslovni magazin, 12(1), 55-64.

¹⁶⁵ Micić, R., Jovović, M. (2009), Strategija preduzeća i organizaciona struktura, Ekonomski pogledi, 2, 59.

Zemlje u tranziciji moraju jačati konkurentnost svojih nacionalnih ekonomija, kako bi povećali izvoz koji se bazira upravo na unapređenju faktora konkurentnosti kao što su nove tehnologije, marketing, diferencijacija proizvoda i određivanje odabratnih tržišnih segmenata. U unapređenju konkurentnosti svake zemlje, ključna je uloga države koje treba da nastoje da unapređuju svoje komparativne prednosti. Konkurentnost se može posmatrati i sa mikro nivoa gde se nastoji da preduzeća unaprede svoje poslovanje. Strategija budućeg privrednog razvoja se bazira na privlačenju stranih direktnih investicija, koje bi svojim transferom znanja i kapitala, učinila domaće proizvode atraktivnim za šira tržišta.

3. Inovativnost u razvoju privreda zemalja u tranziciji

Inovativnost, kao je složena pojava, može se posmatrati sa različitih aspekata, i upravo ta složenost dovodi do suštinski različitih objašnjenja inovativnosti preduzeća i zemalja. Rezultati analiza kretanja inovativnosti posmatranih zemalja, prema Globalnom indeksu inovativnosti (GII), ukazuju na njihovo veliko inovativno zaostajanje u odnosu na evropske zemlje.

S tim u vezi, inovativnost privrede označava sposobnost nacionalne ekonomije da stvara, ali i da koristi znanja u proizvodnji novih proizvoda, usluga i procesa. Pokazatelji Indeksa globalne inovativnosti značajni su za zemlje u tranziciji jer predstavljaju dobar pokazatelj brzine, kao i smjera kretanja posmatranih zemalja, u odnosu na proklamovane ciljeve ekonomske i razvojne politike ovih zemalja.

166

U pogledu dostignutih inovacionih performansi, zaostajanje posmatranih zemalja u tranziciji za evropskim zemljama, izuzetno je veliko, prema novijim podacima Evropske inovacione bodovne liste (European Innovation Scoreboard). GII je jedan od pokazatelja, koji u svom istraživanju obuhvata i inovativne performance ovih zemalja i objedinjuje različite pokazatelje inovativnosti, koji se dobijaju na osnovu pažljivo odabranih varijabli.

U tom smislu, oslanja se na prethodne rezultate indeksa, uz uvođenje novih podataka, koji nastaju kao rezultat najnovijih istraživanja.

Ovo podrazumeva da GII predstavlja rezultat kontinuiranog poboljšavanja, a to omogućava da se na najbolji način prati inovativnost u zemljama različitog nivoa razvijenosti.

Osnovni značaj GII ogleda u tome što omogućava da se u kontinuitetu posmatraju varijable inovativnosti, a što obezbeđuje adekvatnu bazu podataka, koja se može koristiti za unapređivanje inovacione politike svake zemlje.

GII pruža mogućnost da se na jednostavan i sveobuhvatan način sagleda položaj zemalja u tranziciji, u pogledu inovativnosti i ukazuje na određene oblasti, koje su u izvesnoj meri razvijene, ali i na one oblasti, koje se moraju unaprediti, u cilju podsticanja razvoja inovativnosti.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Cvetanović, D. et al. (2018). Globalna konkurentnost Srbije u pogledu inovativnih performansi, Ekonomika, 64 (1), 25-35.

¹⁶⁷ Dajić, M. (2017). Uloga i značaj inovacija u razvoju privrede Srbije. Ekonomski signali: poslovni magazin, 12(1), 55-64.

Tabela 1: Globalni indeks inovativnosti(GII) za 2020. god.

Red.br.	Naziv zemlje	Broj bodova	Rang lista
1.	Crna Gora	35,39	49
2.	Srbija	34,33	53
3.	Severna Makedonija	33,43	57
4.	Bosna i Hercegovina	28,99	74
5.	Albanija	27,12	83

Izvor: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf [pristup 15.11.2021.]

Na osnovu GII za 2020., može se zaključiti da je prilično veliki jaz između posmatranih zemalja, posebno kada se posmatra pozicija Albanije koja je na 83. mestu od ukupno 131 analiziranih zemalja u odnosu na Crnu Goru koja je na 49. mestu na osnovu globalnog indeksa inovativnosti., Pored ovih ekstremnih primera, može se takođe primetiti da su Crna Gora, Srbija, pa i Severna Makedonija, vrlo blizu jedna drugoj po stepenu inovativnosti. Bosna i Hercegovina beleži indeks inovativnosti koji je nešto ispod proseka napred navedenih zemalja.

Posmatrane zemlje Zapadnog Balkana, kao tranzicione ekonomije pokazuju da nivo inovativnih aktivnosti, pa i inovacione politike nije na zavidnom nivou, i da je upravo to ključni parameter koji treba posmatrati da bi se unapredilo konkurentsko okruženje..

4. Neophodni preduslovi za razvoj inovativnog potencijala zemalja u tranziciji

Za razvoj inovativnog potencijala zemalja u tranziciji neophodno je stvaranje poslovnog okruženja koje bi podsticalo inovativne aktivnosti. U prvom redu, intelektualna svojina bi trebala da omogućiti inovatorima da materijalizuju vrednost svojih pronalazaka i da na taj način ostvare uspeh ne samo za svoju kompaniju, već i za konkurentnost svoje zemlje. Ključni problem koji se javlja su neophodna finansijska sredstva za finansiranje naučnih istraživanja, koja su relevantna za ekonomski i društveni razvoj. Takođe, ne postoje odgovarajući finansijski instrumenti kao ni institucionalni okvir za povezivanje nauke sa privrednim i javnim sektorom. Sistem upravljanja naučnim i inovacionim sistemom nije u dovoljnoj meri delotvoran. Takođe je slaba koordinacija rada relevantnih institucija i različitih zainteresovanih strana.

Jedan od nedostataka je i nepostojanje dugoročnih mera za rešavanje ovog problema, iako postoje programi podrške međunarodnoj saradnji.¹⁶⁸

Preduzeća koja nameravaju da se trajno uključe u međunarodne tokove ili da prošire svoje poslovne i tržišne horizonte, moraju da imaju jasnu strategiju svoje poslovne i tržišne

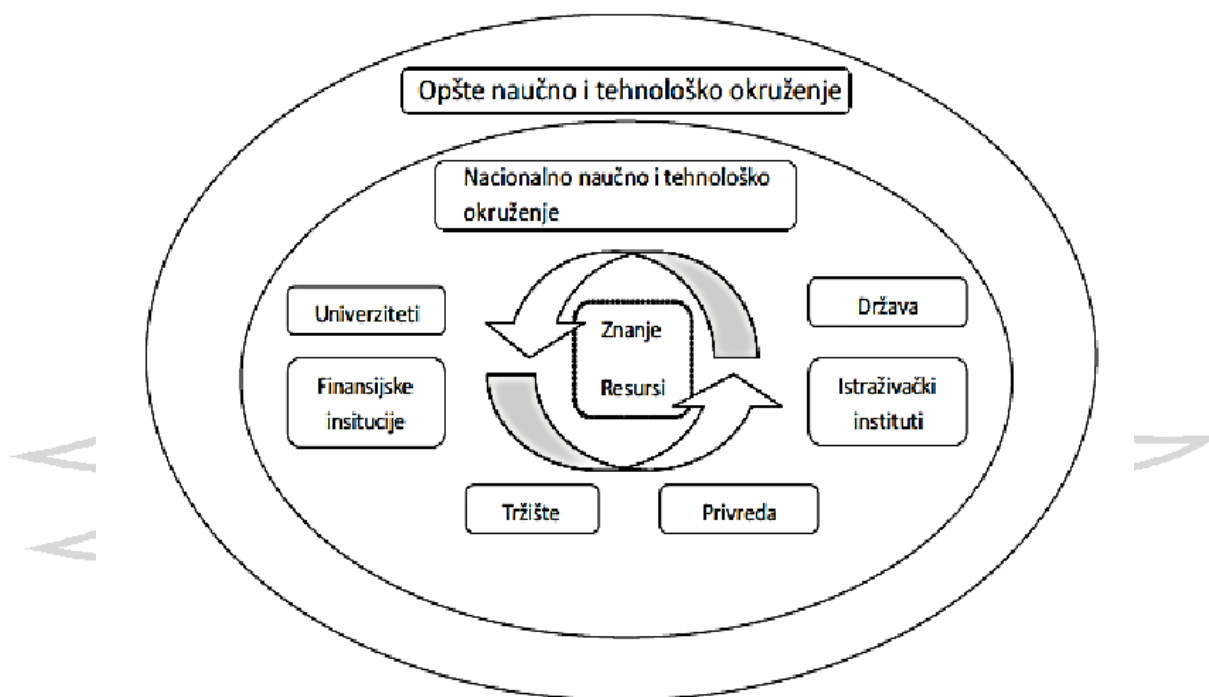
¹⁶⁸ Ristić, N., Vukajlović, V., Brazaković, P: Inovacije kao pokretački faktor razvoja privrede, Ekonomija-teorija i praksa, br.1. str. 22. (2016)

ekspanzije, što je istovremeno i preduslov uspešnog konkurentskog pozicioniranja na odabranim ciljnim tržištima.¹⁶⁹

Međutim, sva preduzeća moraju efikasno da implementiraju niz organizacionih procesa i postupaka, radi stvaranja organizacionih modaliteta, koji su prilagođeni internacionalnim zahtevima, pa je zadatak menadžmenta, s tim u vezi, da uspešno transformiše i razvije organizacionu strukturu preduzeća, u skladu sa datim okolnostima i strategijskim uslovima. Vizija Strategije naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2016. do 2020.godine postavlja Republiku Srbiju kao inovativnu zemlju, u kojoj naučnici: dostižu evropske standarde, doprinose podizanju ukupnog nivoa znanja društva i unapređuju tehnološki razvoj privrede, dok se s druge strane, u pogledu konačnog cilja, određuje uspostavljanje nacionalnog inovacionog sistema, kao:

- složene mrežce javnih preduzeća,
- privrednih društava,
- univerziteta,
- istraživačkih i razvojnih instituta,
- finansijskih institucija,
- obrazovne infrastrukture za razvoj naučnih i tehnoloških znanja i
- uspostavljanje ekonomije zasnovane na znanju.

Slika2. Šematski prikaz nacionalnog inovacionog sistema

Izvor: Penezić i Djuran, 2013.

¹⁶⁹ Savić, M., Pavlović, N. (2014), Strategija nastupa preduzeća na međunarodnom tržištu, Ekonomski signali: poslovni magazin, 9(1), 131-156.

5. Zaključak

U savremenim uslovima poslovanja, konkurentnost sve više dobija na značaju, a ona se ne može zamisliti bez inovativnosti. Privredni razvoj zemalja u tranziciji se mora bazirati na inovacijama, koje nisu moguće bez ulaganja u znanje i naučno-istraživačke aktivnosti.

Ulaganjem u znanje stižu se nove inovacije koje doprinose razvoju novih potreba društva.

Globalni indeks inovativnosti, kao jedan od značajnih pokazatelja za merenje inovativnosti, koji predstavlja polaznu ocenu za procenu inovativnog potencijala zemalja u tranziciji. On treba u značajnoj meri da doprinese komparativnoj i konkurentskoj prednosti svake nacionalne ekonomije, pa i ekonomijama zemalja u tranziciji, kako bi se što više približile visoko razvijenim privredama evropskih zemalja. Prema postojećoj poziciji ovih zemalja, primetno je značajno zaostajanje za evropskim razvijenim zemljama.

Za podsticanje inovativnosti u zemljama u tranziciji potrebno je doneti strategiju o unapređenju nacionalnog inovacionog sistema, kao i obezbediti veća finansijska izdvajanja iz budžeta za istraživanje i inovacije.

6. Literatura

- [1] Cvetanović, D. et al. (2018). Globalna konkurentnost Srbije u pogledu inovativnih performansi, *Ekonomika*, 64 (1), 25-35.
- [2] Dajić, M. (2017). Uloga i značaj inovacija u razvoju privrede Srbije. *Ekonomski signali: poslovni magazin*, 12(1), 55-64.
- [3] Micić, R., Jovović, M. (2009), *Strategija preduzeća i organizaciona struktura*, Ekonomski pogledi, 2, 59.
- [4] Ristić, N., Vukajlović, V., Brazaković, P: (2016) Inovacije kao pokretački faktor razvoja privrede, *Ekonomija-teorija i praksa*, br.1. str. 22.
- [5] Savić, M., Pavlović, N. (2014), *Strategija nastupa preduzeća na međunarodnom tržištu*, *Ekonomski signali: poslovni magazin*, 9(1), 131-156.
- [6] [https://www.cris.uns.ac.rs/DownloadFileServlet/Disertacija161122685388025.pdf?controlNumber=\(BISIS\)117488&fileName=161122685388025.pdf&id=17450&source=NARDuS&language=sr](https://www.cris.uns.ac.rs/DownloadFileServlet/Disertacija161122685388025.pdf?controlNumber=(BISIS)117488&fileName=161122685388025.pdf&id=17450&source=NARDuS&language=sr) [pristup 15.11.2021.]
- [7] https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf [pristup 15.11.2021.]